

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 2

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 598 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 29-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Ilm-fanga baxshida umr Baxtiyor Islamov	8
Kichik biznesni rivojlantirishda “yashil” iqtisodiyotni keng tatbiq qilishning ahamiyati Gulnora Abdurahmonova Kalandarovna, Sanjar Baxodirovich G’oipnazarov	10
Brand Capital as a Determinant of Institutional Prestige and Student Choice in the Higher Education System ... Zufarova Nozima Gulamiddinovna	16
Inson va atrof-muhit dialektikasi: nomutanosiblik ko’rsatkichlari va ekologik muammolar Butaboyev Maxammadjon Tuychiyevich, Maxmudov Nosir Maxmudovich	24
Yashil budjetlashtirish va uni O’zbekistonda joriy etish istiqbollari Meyliev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi	30
Iqtisodiyotda ta’lim va fan integratsiyasining asosiy yo’nalishlari Yormatov Ilmidin Toshmatovich	35
Transport vositalari va yo’llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omilidir Agzamov Shaxboz Akmalovich	39
Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirish A. X. Salamov	44
Biznes-reja baliqchilik xo’jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida Dosmurotova Shaxista Kengashovna	48
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog’liqligi Axmediyeva Aliya Toxtarovna	55
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	63
Tijorat banklari depozit operatsiyalari samaradorligini oshirish muammolari va ularni bartaraf etish yo’llari Shamsiyev Nodir Muratovich	67
Hududlarni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish masalalari Shagazatov Oybek bahodirovich	72
Hududlar biznes muhitini rivojlantirish va samarali boshqarish yo’nalishlari Davlatov Sanjar Abdimannonovich	76
Ijtimoiy rivojlanish xulq-atvor paradigmasida yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	80
Korxonalar innovatsion faoliyatida raqamli transformsiyaning muhim yo’nalishlari Yuldasheva Kamola Miraliyevna	84
O’zbekistonda agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida) Yoriyeva Farangiz Murodillayevna	89
Innovatsion tadbirkorlik muhitini kompleks baholashda xalqaro tashkilotlar tajribasi Nazarova Umida Avazovna	94
Turizm faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish samaradorligini oshirishning ayrim usullari Mirzaxodjayev Alisher Botirovich	98
Globallashtirish sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqirish Mirzayev Musurmon Umidullayevich	103
Surxondaro viloyati iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlikning o’rni va ahamiyati Fayziyeva Aziza Azamat qizi	108
Ta’lim muassasalarida xarajatlarni moliyaviy nazorat etishning samaradorligi tahlili Eshonqulov Davlatjon Rajabboyevich	113
Ta’minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi	119
Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	123
Развитие цифровой трансформации банковского сектора Республики Узбекистан Абдурахманова Матлуба Махамдаминовна	129

Asosiy fondlarni hisoblash va baholash usullarini takomillashtirish istiqbollari.....	135
Rixsimbayev Odiljon Qobiljonovich	
Marketingda tovar harakati tizimini optimallashtirish va modellashtirish	141
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Kamola Abdujabborovna Pardayeva	
Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari:	
Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili.....	148
Sultonboeva Munira bahodirovna	
Soliq munosabatlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: ilmiy-nazariy qarashlar.....	154
Axrorov Zarif Oripovich, Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li	
Взаимосвязь инвестиционной стратегии с оценкой эффективности инвестиционного проекта	159
С. С. Алиева, А. Назаров	
Erkin iqtisodiy zonalarining faoliyati va boshqaruv mexanizmini takomillashtirish.....	167
Sheraliyeva Saida Azatovna	
Xizmat safari xarajatlari hisobining huquqiy asoslari	170
Ergashev Sarvar Xudoynazarovich	
Инклюзивное образование и его особенности.....	175
Зайнутдинова Умида Джалоловна	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	179
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishining asosiy sabablari va ularni qisqartirish yo'llari.....	184
Hakimov Ulug'bek Furqat o'g'li	
Mulk qiymatini baholash tushunchasi, baholash obyektlari, baholanadigan qiymat turlari.....	188
Izbosarov Boburjon Bahriddinovich, Yoqubboyev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta xizmatlarining zamonaviy transformatsiyasi.....	193
G. Adilova	
Biznes subyektlarida samaradorlik masalalarini o'yinlar nazariyasi usuli bilan baholash.....	197
Mardiyev Nurali	
Yengil sanoatda "lean production" konsepsiyasini tatbiq etishning amaliy jihatlar.....	203
Yaxyayeva Inobat Karimovna	
Soliq salohiyatini baholash usullari va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri tahlili	207
Borotov Sharofiddin Jumaqul o'g'li	
Ko'chmas mulk bozorini baholashning institutsional asoslari	213
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	221
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
O'zbekistonning bank-moliya tizimi hamda unda Islom moliyasi	
instrumentlarini jalb etishdagi joriy tendensiyalar	226
Eshimov Alisher Dasmurodovich	
Tashqi savdoda notarif usullarni qo'llashning iqtisodiy oqibatlarini aniqlash	
metodologiyasi (rivojlangan davlatlar tajribasi).....	234
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Reklama xizmatlari va uning subyektlar samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari.....	240
Rabbimov Elbek Abdulloyevich	
Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirish asoslari	245
Imonqulov Nuriddin Qo'shmon o'g'li	
Tijorat banklari biznes ekotizimini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	250
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
Majburiy tibbiy sug'urtaning vujudga kelishi va o'ziga xos xususiyatlari.....	256
Kenjayev Soxib Sayfiyevich	
O'zbekiston Respublikasida zamonaviy soliq ma'murchiligini joriy etish orqali budjet-soliq siyosati	
samaradorligini yanada oshirish.....	260
Yuldasheva Shaxnoza Xojiakbar qizi	
Jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida derivativlar bozorining roli	266
Shokirov Mirkamol Mirolim o'g'li	
Boshqaruv hisobida mas'uliyat markazlarini tashkil etish masalalari.....	274
Sobirov Otabek Olimjonovich	

Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo'llari	277
Kultayev Farxod Shavkatovich	
Tijorat banklari foydasi va rentabillik ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi omillar tahlilini takomillashtirish	281
Normo'minov Temurbek Sheraliyevich	
O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari aktivlar sifatini oshirish yo'llari	284
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Venchur kapitalining mohiyati va O'zbekistonda venchur tizimini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	288
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna	
Innovatsiyalar: zamonaviy iqtisodiyot uchun innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash zarurati.....	293
Malikova Dilrabo Muminovna, Tursunov Jahongir Ulug'bek o'g'li	
Budjet daromadlarining shakllanishida egri soliqlarning ta'sirini ko'p omilli ekonometrik modellashtrishda tahlil qilish.....	297
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari	302
Abdullayev Boburjon Akbaraliyevich	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	306
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	310
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	314
O. U. Shomurodov, A. A. Suyarov, Z. U. Uroqov, J. S. Urazov, A. T. Ablahatov	
Ways to Use the Experience of Foreign Countries in Creating a Beneficial Business Environment for Entrepreneurship And Improving Taxation	319
Mukhlisa Ikramova	
Aholi turmush darajasini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o'rni va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri	325
Yusupov Muhammadali Soxib o'g'li, J.D. Xojiyev	
Temir yo'l sanoat korxonalarida ijtimoiy-mehnat munosabatlarini boshqarish bo'yicha xorijiy tajriba.....	329
Kadirova Sharofat Amonovna	
Механизм внедрения аутсорсинговой деятельности в АО “Ўзтемирйўлийўловчи”	332
Н. Э. Кахарева	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish investitsiyalarni jalb qilishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	337
Sharipov Bobur Anvar o'g'li	
“STEKLOPLASTIK” MJCHning bozordagi strategik holatini tahlil qilish	342
Musyeva Shoira Azimovna	
Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari	348
M. Sh. Nazarova, Z. S. Kazakova	
Methodological Foundations of Bank Lending and Classification of Factors Affecting the Features of Obtaining Loans.....	353
Raxmanova Laylo bahodirovna, A. Karimova	
Agrosanoat klasterlarda tovar-moddiy zaxiralar samaradorligini KPI orqali baholash uslubiyati.....	357
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari.....	362
Salamov Ibrohim, Nazarova Maryam Sharifovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna, Jonibekov Faxriddin Beknazarovich, Kudratov Rizo Turdibayevich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xamdamova Nasiba Ablakulovna, Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari	369
Tursunova Shaxnoza Farxod qizi	
Процессы цифровизации АО “Hududgazta'minot”	373
Хусанов Кахрамон Нишонович	
O'zbekistonda aholi turmush darajasini oshirish yo'llari.....	378
Abdullayeva Madina Kamilovna, Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik subyektlari uchun kredit tizimini takomillashtirish mexanizmi.....	381
Bobayev Isroiljon Abdinabiyeich	
Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapitalning tovarlar va xizmatlar importi salohiyatiga ta'sirini ekonometrik modellar bilan baholash.....	386
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li	

O'zbekistonda bank xizmatlari raqobatbardoshligini baholash mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari.....	394
Sh. Madraimov	
Kapital bozorida sug'urta kompaniyalar institutsional investor sifatida	397
Xasanova Lola Mamasharifovna	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funksiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	400
B. B. Berkinov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish mexanizmlari.....	409
G'afurov Umidjon Bahodir o'g'li	
Rivojlangan mamlakatlarda keksa fuqarolarning bandligini oshirish kam ta'minlangan aholi qatlamini qo'llab-quvvatlash usuli sifatida (Yaponiya tajribasi misolida).....	413
Karimov Bekzodjon Ilxomovich	
Tashqi savdoni oshirishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish mexanizmlari	420
Pardayev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
Финансы или корпоративные финансы	426
Уринов Бобур Насиллоевич	
In Ensuring Economic Development in the Country Green Economy and its Features	432
Akhunova Shakhistakhon Nomonjanovna, Abdusattorova Mokhirabonu Abdugoppor kizi	
Tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	437
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li	
Сокращение уровня бедности в Узбекистане.....	443
Амирджанова Ситора Суннат кизи	
Paxtachilik sohasida ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishning innovatsion yechimlari va uning foydaga ta'sirini baholash	448
S. B. Inoyatov	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash amaliyotidagi muammolar va ularni barataraf etish yo'llari	453
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
Mahalliy budjet daromadlarining nazariy va ilmiy asoslari	460
O'lokulova Feruza Mansurovna	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	463
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Raqamli marketingni rivojlantirish zaruriyati	469
Xalmuxamedova Zebaxon Babaxanovna	
Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni rivojlantirish orqali fond bozorida aksiyalar narxini barqarorligini ta'minlash istiqbollari	473
M. Yuldosheva	
Konchilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy-nazariy asoslari	480
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'zbekistonda banklar moliyaviy xizmatlari va ular sifatining amaldagi holati tahlili	487
Mirzayev Mirza Abdullayevich	
Oliy ta'lim muassasalarining iqtisodiy samaradorlikning raqobatbardoshligini institutsional tahlil qilish mexanizmi.....	492
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Integrasiya sharoitida to'qimachilik sanoatining rivojlanishi	499
Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Auditorlik tekshiruvini tashkil etish va o'tkazish jarayonlarini takomillashtirish	503
Karamatova Noiba Husnitdinovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	510
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Экономическое сознание и экономическое мышление: теоретический анализ.....	517
Пардаев Мамаюнус Каршибаевич, Мухаммедов Мурод Мухаммедович	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlashni takomillashtirish yo'llari	522
Sultanov Baxram Begdullayevich	

Роль искусственного интеллекта в современных технологиях медиаобразования в высших учебных заведениях.....	526
Самигова Гуландом Абдужаббаровна	
Talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri	534
Mirzayeva Muhlisa Ubaydullo qizi	
Mintaqaviy investitsion jozibadorlik va investitsion siyosat: nazariy talqin	539
Muminov Akmal Tulkunovich	
Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida oliy ta'lim tizimining ta'siri	543
Nasimov Adiz Azamat o'g'li, Baxtiyorova Jasmina Jasurovna, Axrorov Zarif Oripovich	
Respublikada fermer xo'jaliklarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish va agroxizmatlar bozorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari	548
Shukurov Ilxom Safarboyevich	
Turli mamlakatlarda oliy ta'limni moliyalashtirish yo'llari	555
Umarova Moxigul Maxmayunus qizi	
Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirishning xorijiy tajribasi	560
Yuldashev G'iyos Turabekovich	
Tijorat bank xizmat turlarini islomiy bank xizmatlari orqali rivojlantirish istiqbollari	564
Bayjanova Gozsal Sarsengaliyevna	
Qishloq xo'jaligi mahsulotini baholash va hisobga olishning uslubiy jihatlarini takomillashtirish	570
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Секреты интересного урока в начальной школе	577
Гараева Олеся Владимировна	
Iqtisodiyotni barqaror rivojlanishda yashil iqtisodiyotning o'rni	580
Ibragimova Gulchehra Toxirovna	
Mahsulot va xizmatlarni raqamli transformatsiyasini amalga oshirish algoritmi	584
Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, Bobojonov Azizjon Babaxanovich, Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi mamlakatda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish vositasi sifatida	591
Nabiyev Feruz Nurmurodovich	

O'ZBEKISTONDA AHOLI TURMUSH DARAJASINI OSHIRISH YO'LLARI

ORCID: 0009-0005-4210-8946

Abdullayeva Madina Kamilovna

I.f.n., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Fundamental iqtisodiyot
kafedrası dotsenti

Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar
bo'yicha) yo'nalishi 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: O'zbekiston iqtisodiyoti so'nggi yetti yilda ijobiy o'zgarishlarga yuz tutmoqda. Xususan, ijtimoiy iqtisodiyot, aholini ijtimoiy muhofaza qilish va ularning turmush darajasini oshirishda bir qator muhim islohotlar amalga oshirildi. Bu esa aholi farovonligini birmuncha oshirdi. Ammo hozirgi vaqtda ham ijtimoiy iqtisodiyot bo'yicha ba'zi muammolar mavjud. Ularga ta'sir etuvchi omillar miqdori turli bo'lib, davlat siyosatining vazifasi barcha omillarni birdek nazoratga olish hisoblanadi. Ushbu maqolada O'zbekiston ijtimoiy iqtisodiyotidagi ba'zi muammolar va ularning kelib chiqishi haqida muallif fikrlari keltirilgan. Shuningdek, maqolada muammolarga optimal yechimlar haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, ish haqi, aholi, ijtimoiy iqtisodiyot, turmush darajasi, budjet, xulq-atvor.

Abstract: The economy of Uzbekistan has undergone positive changes in the last seven years. In particular, a number of important reforms were implemented in the social economy, social protection of the population and raising their standard of living. This slightly increased the welfare of the population. However, there are still some problems in the social economy. The number of factors affecting them is different, and the task of state policy is to control all factors equally. This article presents the author's opinion about some problems in the social economy of Uzbekistan and their origin. The article also discusses optimal solutions to problems.

Key words: Uzbekistan, salary, population, social economy, standard of living, budget, behavior.

Аннотация: За последние семь лет в экономике Узбекистана произошли положительные изменения. В частности, реализован ряд важных реформ в сфере социальной экономики, социальной защиты населения и повышения его уровня жизни. Это несколько повысило благосостояние населения. Однако в социальной экономике по-прежнему существуют некоторые проблемы. Число факторов, влияющих на них, различно, и задача государственной политики состоит в том, чтобы контролировать все факторы в равной степени. В данной статье представлено мнение автора о некоторых проблемах социальной экономики Узбекистана и их происхождении. В статье также рассматриваются оптимальные решения проблем.

Ключевые слова: Узбекистан, заработная плата, население, социальная экономика, уровень жизни, бюджет, поведение.

KIRISH

Aholining yashash sharoitlarini yaxshilash butun dunyodagi rivojlanayotgan davlatlar uchun asosiy muammo hisoblanadi. Rivojlangan davlatlar ushbu muammoning asosiy yechimi sifatida pirovardda natijasi real ish haqi o'sishiga olib keluvchi texnologik taraqqiyot yo'lini tanlaganlar. Lekin, rivojlanayotgan mamlakatlardagi fiskal siyosatning birmuncha samarasizligi, yashirin iqtisodiyotning yuqori ulushi, iqtisodiy erkinlik darajasining pastligi sababli real ish haqini oshirish juda qiyin hisoblanadi. Agar davlat real ish haqini oshira olmasa, aholi yashash sharoitlari tushib ketadi va aholi ijtimoiy himoyaga muhtoj bo'ladi. Shu sababli ham davlat ish haqi munosabatlarini to'g'ri tashkil eta olsa, budjetning ijtimoiy himoyaga sarflanuvchi xarajatlar qismi ham optimallasadi. D.Rikardo va T.Maltuslarning "Yashash uchun vosita minimum" konsepsiyasida ish haqini yashash uchun zarur vositalarning fiziologik minimumi bilan bir xil deb hisoblanadi ^[1]. Lekin bunday qarash to'g'ri emas. Bu minimum o'z ichiga ishchi kuchi shakllanadigan iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy shart-sharoitlar tug'dirgan ehtiyojlarni ham oladi. Zamonaviy makroiqtisodiyot asoschisi J.M. Keyns fikriga ko'ra, iqtisodiyotni tahlil etishda inson psixologiyasini o'rganish muhim omil kasb etadi. Keyns "Bandlik, foiz va pulning umumiy nazariyasi" kitobida shunday deydi: "Ochiq gapiradigan bo'lsam, tan olish kerakki biz egalik qiladigan axborotlar temir yo'llar, mis koni, tekstil fabrikasi, patentlangan dori, dengizdagi layner yoki shahardagi uyning 10-yildan keyingi (hatto

5 yil) daromadini tahlil etishda juda kam ahamiyat kasb etadi yoki umuman qiymatga ega emas.” Uning fikricha, iqtisodiyot “Animal spirits” (insonning xulq-atvori) sababli doimiy oʻzgarishga yuz tutadi ^[2].

ADABIYOTLAR SHARHI

Adabiyotlar sharhi fundamental bilimlarga ega A.Marshallning “Principles of Economics” kitobidan boshlandi. Ushbu asarda klassik maktab vakillarining mehnat boʻyicha fikrlari va unga Marshall tomonidan berilgan munosabatlar tahlil etildi.

Z.T. Gaibnazarova va Sh.A. Isamuxametov hammuallifligidagi klassik “Iqtisodiyot nazariyasi” kitobida esa ushbu fikrlar uzluksiz davomiyligi kuzatildi. Mashhur Amerika va Yevropa qitʼalari iqtisodchilari fikrlari bilan birga, rus va oʻzbek olimlarining ish haqi munosabatlari, mehnatni takror ishlab chiqarish va unga taʼsir etuvchi omillar oʻrganildi. Olimlarning quyidagi fikrlari tadqiqotdagi asosiy gʻoyani belgilab berdi: “Ish haqining miqdori ishchi kuchini takror ishlab chiqarishga, ishchining oʻzini, oila aʼzolarini boqishga yetadigan darajada boʻlishi lozim” ^[3].

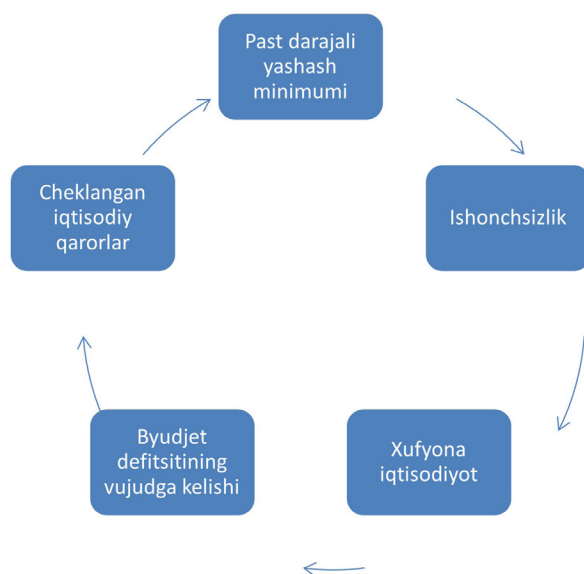
Baʼzi amaliyotchi iqtisodchilar tomonidan Oʻzbekistonda yashash sharoitlari toʻgʻrisida amalga oshirgan tadqiqotlari tahlil etildi ^[4]. Tadqiqotlarning Jahon Banki maʼlumotlari, shuningdek, Oʻzbekistondagi real ijtimoiy-iqtisodiy sharoitga mos tushishi oʻrganildi ^[5].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Aholi turmush darajasini oshirishdagi muammolar, unga omillar taʼsirini aniqlash, ular orasidagi bogʻliqlikni topish uchun analiz va sintez, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi. Davlatlararo koʻrsatkichlarni tahlil etishda kuzatuv va taqqoslash metodlari ishlatildi. Maʼlumotlarni aniqroq koʻrsatish uchun grafik usulidan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Birinchi navbatda amalga oshirilgan tahlil natijalariga koʻra ijtimoiy himoyaning bosh manbayi boʻlmish budget tahlil etib chiqildi. Nisbatan ochiq maʼlumotlarga egaligi uchun Toshkent shahrining 2024-yil uchun eʼlon qilingan budget parametrlari tadqiqot uchun tanlandi. Unga koʻra, baʼzi hayratlanarli raqamlarga duch kelindi. 2024-yil uchun “Budgetdan tashqari Pensiya jamgʻarmasi hududiy boshqarmasi” boʻyicha 13,95 mlrd. soʻm va “Kambagʻallikni qisqartirish va bandlik bosh boshqarmasi” boʻyicha 3,85 mlrd soʻm ajratilgan. Lekin, “Obodonlashtirish bosh boshqarmasi” ga naq 544,6 mlrd soʻm sarflanishi kutilayotgan boʻlib, bu boʻlimdagi xarajatlarni pasaytirish maqsadida ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlam uchun sarflanuvchi pullar bilvosita obodonlashtirish orqali emas, balki bevosita transfert toʻlovlari sifatida sarflanishi iqtisodiy optimal boʻlar edi. Prezidentimiz tomonidan “Daraxtlar sonini qoʻshib yozish, ularni notoʻgʻri parvarishlash” masalalari boʻyicha aytilgan tanqidlardan toʻgʻri xulosa chiqarilgan holda yashillashtirish siyosatini olib borilishi ham, kelgusi yillar uchun xarajatlarni birmuncha kamaytirib, aholini ijtimoiy muhofaza qilishga sarflanuvchi xarajatlarni oshirishi mumkin ^[7].

1-rasm: Ijtimoiy himoya darajasining davlat iqtisodiy qarorlariga taʼsir etishining doiraviy aylanish grafigi

Keyingi bosqich sifatida budjetda tejalgan mablag'ni to'g'ri sarflash natijaga olib keladi. O'zbekistonda 2024-yil uchun minimal iste'mol xarajatlari miqdori kishi boshiga bir oyga 621 ming so'm etib belgilangan ^[8]. Bu bir kunga taxminan 20 700 so'mga to'g'ri kelmoqda. Lekin, bu nisbatan past ko'rsatkich hisoblanadi. Masalan, bu ko'rsatkich 2024-yil holatiga ko'ra, Rossiyada 15 453 rubl (2 086 155 so'm) ^[9], Qozog'istonda esa, 43 407 tengeni (1 181 972 so'm) tashkil etadi ^[10]. Minimal iste'mol xarajatlari ko'pgina rasmiy faoliyat yurituvchi tashkilotlar uchun oylik belgilashning muhim asoslaridan biri hisoblanadi. Aholida qanchalik kam mablag' bo'lsa, bundan ishlab chiqaruvchilar ham, davlat ham iqtisodiy manfaat ko'rmaydi. Bu nazariyalarni o'z vaqtida Karl Marks va Keyns isbotlab berishgan edi ^[11].

Bundan tashqari ushbu hodisaning iqtisodiy agent xulq-atvoriga ta'sir ko'rsatib, uni yashirin iqtisodiyotga o'tishiga sababchi bo'lishi mumkin. Ya'ni, yetarlicha ijtimoiy yordam ko'rsatilmagan va rasmiy ishda past ish haqi to'langan fuqaro endi norasmiy faoliyat bilan shug'ullanib, davlatga soliq to'lashdan qochishi mumkin. Bu esa, o'z navbatida, mamlakat budjetidagi defitsitni yanada ko'payishiga sababchi bo'ladi. Budjet chegaralangan holda hukumat transfer mablag'lariga kamroq mablag' ajratadi.

Grafikdan ko'rish mumkinki, xuddi Keynsning multiplikator samarasidek, aholiga past darajada ijtimoiy yordam ko'rsatilishi budjet defitsitini yanada ko'paytiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ijtimoiy iqtisodiyot O'zbekiston siyosatida muhim o'rin olib keladi. Lekin endi ijtimoiy himoyaga nafaqat cheklangan omillar orqali, balki kompleks yondashish vaqti keldi. Yuqoridagilardan kelib chiqib quyidagi takliflar beriladi:

1. Budjetda pirovard samaradorligi 60 foizdan past hisoblanuvchi tarmoqlardagi xarajatlarni "Ijtimoiy himoya va munosib ish bilan bandlik" bo'yicha yo'nalishga sarflash.
2. Minimal iste'mol xarajatlarini hududlardagi markaz narxlariga bo'yicha belgilash.
3. MDH davlatlaridan o'rnak olgan holda o'rtacha oylik bilan bir qatorda median oylik ko'rsatkichidan foydalanish.
4. Median oylik aniqlangunga qadar real ish haqi miqdorini ko'rsatishdagi qo'shimcha ko'rsatkich sifatida iste'mol xarajatlariga bog'langan "Big Mac" indeksidan (yoki boshqa xorijiy analogi) foydalanish. 2023-yil holatlariga ko'ra, ushbu ko'rsatkich Rossiyada 85 ta, Qozog'istonda 54 ta va O'zbekistonda taxminan 20 tani tashkil etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar va saytlar ro'yxati:

1. Marshall, Alfred. Principles of Economics, 8 (en), London: Macmillan and Co, 1920 – p. 280–286 b.
2. George A. Akerlof, Robert J. Shiller. Animal spirits: How human psychology drives the economy, and why it matters for global capitalism. USA: Princeton University Press, 2010. – p. 3–6.
3. Z.T. Gaibnazarova, Sh.A. Isamuxametov. Iqtisodiyot nazariyasi. (Darslik) – T.: "Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi", 2020. 225–227 b.
4. <https://m.kun.uz/uz/news/2020/11/04/5600-som-daromadi-bor-odam-kambagal-emas-obid-hakimov-nimani-nazarda-tutgandi>.
5. <https://www.worldbank.org/en/understanding-poverty>.
6. <https://e-qaror.gov.uz/ru/doc/1608623>.
7. <https://www.gazeta.uz/oz/2023/10/16/yashil-makon>.
8. <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/49764-aholining-umumiy-daromadlari-2023-yil-yanvar-dekabr>
9. <https://tass.ru/ekonomika/19531445>.
10. <https://uchet.kz/news/stavki-mrp-i-mzp-na-2024-god>.
11. Itoh, Makoto. "The Formation of Marx's Theory of Crisis." Science & Society, vol. 42, no. 2, –1978, pp. –129–155.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.